

על הנחשים שבינינו
 הרב מואיז נבון

בראשית פרק ג - (א) וְהִנָּחֵשׁ הָיָה עָרוֹם מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עִשָּׂה יִקְוֶה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל הָאִשָּׁה
אֵף כִּי אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל עֵץ הַגֵּן :

זוהר כרך א (בראשית) פרשת בראשית דף לה עמוד ב [עם מתוק מדבש]

"והנחש": ר' יצחק אמר זה יצר הרע, רבי יהודה אמר נחש ממש. באו לשאול מר' שמעון, אמר להם דברי שניכם אמת, כי סמא"ל שהוא היצר הרע, הוא בא לפתות את חוה ונראה רוכב על נחש, וצלמו של הנחש הוא השטן שהוא היצר הרע ושניהם הם דבר אחד.

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף טז עמוד א [עם חברותא]

אמר ר"ל: הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות. ...
 ... [כך דרכו של השטן:] יורד [לעולם] ומתעה [את בני האדם לחטוא, ולאחר שהחטיאם עולה לשמים], ומרגיז [את חמתו של הקדוש ברוך הוא], ונוטל [מהקדוש ברוך הוא] רשות [להרוג את החוטאים], ונוטל [את] הנשמה [של החוטא].

רבינו בחיי בראשית פרשת בראשית פרק ג פסוק א

חשבון "הנח"ש" כחשבון "השטן" עם המלה.

רש"י בראשית פרק ב

לא נתן בו יצר הרע עד אכלו מן העץ ונכנס בו יצר הרע וידע מה בין טוב לרע:

שמות פרק ד - (א) וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְקֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֱלֹהִים יִקְוֶה: (ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוֶה <מזה> מִה זֶה בִּידְךָ וַיֹּאמֶר מֹטָה: (ג) וַיֹּאמֶר הַשְּׁלִיכֵהוּ אַרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנָחֹשׁ וַיִּנְסֵם מֹשֶׁה מִפְּנֵיו: (ד) וַיֹּאמֶר יִקְוֶה אֶל מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בַזָּנָבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּחַזְקוּ בּוֹ וַיְהִי לְמֹטָה בְּכַפּוֹ: (ה) לְמַעַן יֵאֱמִינוּ כִּי נִרְאָה אֱלֹהִים יִקְוֶה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:

רמב"ן שמות פרק ד

(ג) ויאמר השליכהו ארצה וישליכהו ארצה - לא הבינותי למה עשה האותות למשה, כי מאמין היה משה שהקב"ה מדבר עמו. והראוי שיאמר "המטה אשר בידך תשלך ארצה לפניכם והיה לנחש", וכן באות השני, כאשר אמר בשלישי ולקחת ממימי היאור (פסוק ט). ולכן נאמנו דברי רבותינו (שמו"ר ג טז) שהיה לו הראשון רמז שספר עליהן לשון הרע. ...

שמות רבה (וילנא) פרשת שמות פרשה ג: ב [ד, א]

ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי: אותה שעה דבר משה שלא כהוגו. הקדוש ברוך הוא אמר לו ושמעו לקולך והוא אמר והן לא יאמינו לי, מיד השיבו הקדוש ברוך הוא בשיטתו נתן לו אותות לפי דבריו, ראה מה כתיב אחריו ויאמר ה' אליו מזה בידך ויאמר מטה כלומר מזה שבידך אתה צריך ללקות שאתה מוציא שם רע על בני **הם מאמינים בני מאמינים**, מאמינים שנאמר ויאמן העם, בני מאמינים שנאמר (בראשית טו) והאמין בה', תפש משה מעשה הנחש שהוציא לשון הרע על בוראו שנאמר (שם /בראשית/ ג) "כי ידע אלהים [כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים ידעי טוב ורע:]". ...

שמות פרק ז, ט-יא - (ט) כִּי יִדְבַר אֲלֵכֶם פְּרַעַה לֵאמֹר תִּנּוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאָמַרְתָּ אֶל אֱהֲרֹן קַח אֶת מִטְּךָ וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי פְרַעַה וְהִי לְתַנִּין: (י) וַיִּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל פְּרַעַה וַיַּעֲשׂוּ כֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹוֶה וַיִּשְׁלַךְ אֱהֲרֹן אֶת מִטְּהוֹ לִפְנֵי פְרַעַה וַלִּפְנֵי עַבְדָּיו וַיְהִי לְתַנִּין:

רש"י הירש שמות פרק ז פסוק ט

מטך. אין כל סיבה להניח, כי היה זה מטה משה, ולא מטה אהרן. אדרבה, מסתבר כי מדובר על מטה אהרן, כפשוטו של מקרא. ...
 לתנין - לא נחש, אלא חית מים ענקית, דג מפלצתי [קרוקודיל] (עי' פ"י בראשית א, כא). פרעה עצמו נקרא "התנינים הגדול הרבץ בתוך יאורו" (יחזקאל כט, ג). ...

במדבר פרק כא - (ד) וַיִּסְעוּ מֵהַר הָהָר דָּרָךְ יָם סוּף לְסַבֵּב אֶת אֶרֶץ אֲדוֹם וַתִּקְצַר נַפְשׁ הָעָם בְּדָרָךְ: (ה) וַיִּדְבַר הָעָם בְּאֱלֹהִים וּבַמֹּשֶׁה לְמָה הִעֲלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוֹת בְּמִדְבָר כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַלָּחֶם הַקֶּלֶקֶל: (ו) וַיִּשְׁלַח יְקֹוֶה בְּעַם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשָּׂרְפִים וַיִּנְשְׁכוּ אֶת הָעָם וַיָּמָת עִם רֹב מִיִּשְׂרָאֵל: (ז) וַיִּבֹא הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חֲטֵאנוּ כִּי דִבְרַנוּ בִיקְוֶה וְבָדַד הִתְפַּלֵּל אֶל יְקֹוֶה וַיִּסַּר מַעֲלֵינוּ אֶת הַנְּחָשׁ וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם: ...

אלשיך (כא: ז) - מציאות נשיכת נחש היתה על שנדמו לנחש שהוא התחיל בלשון הרע.

בגן עדן

בסנה הבעור

במדבר

~ שלושת הפנים של היצר הרע / שלוש תנועות באדם ~

(1) האסתטי (2) אינטלקטואלי (3) האתי

(1) נחש בגן עדן – תאוות פיזיות

מדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת בראשית פרק ג סימן א

[א] והנחש. חשב באותה שעה ואמר אלך ואהרוג את האדם, ואשא את חוה, ואהיה מלך על כל הבריות, ואלך בקומה זקופה, ואוכל כל מעדני העולם, אמר לו הקדוש ברוך הוא הואיל ואתה אמרת אלך ואהרוג את האדם, ואשא את חוה, לפיכך ואיבה אשית בינך ובין האשה וגוי (פסוק טו), אתה אמרת אהיה מלך על כל הבריות, לפיכך ארור אתה מכל הבהמה (פסוק יד), אתה אמרת אלך בקומה זקופה לפיכך על גחונך תלך (שם שם), אתה אמרת אוכל מעדני העולם, לפיכך ועפר תאכל כל ימי חיך:

(2) נחש בסנה הבווער – חוסר אמונה

שמות רבה (וילנא) פרשת שמות פרשה ג: ב, ד, א

ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי: אתה מוציא שם רע על בני הם מאמינים בני מאמינים,

רב קידר (כרך א, דף קצ"ב)

דברי משה "מי אנכי" הם גילוי לענווה אך גם לחוסר אמונה ביכולתו לפעול...
[מ.נ.: וכאשר הבורא מבטיח לו את עזרתו אין מן הנמנע להגיד שמשה לא האמין ביכולתו של הקב"ה!]

(3) נחש במדבר – חוסר אחריאות

רבינו בחיי במדבר פרשת חקת פרק כא פסוק ה

(ה) כי אין לחם ואין מים. יש לתמוה והלא המן היה יורד להם בכל יום ויום, גם רבוי המים היה להם מנס הסלע שנתחדש להם עתה. אבל זו היתה תלונתם, אמרו: הנה עניננו משונה, "אין לנו לחם ומים" כשאר האומות, כי שאר האומות אם היו זכאין או חייבין יש להם לחם לשובע ואצ"ל המים, אבל אנו עיקר כל הנהגותינו ומאכלנו ומשתנו בענין מחודש, כי אין לנו לחם ביום אחד לימים הרבה כשאר האומות שנפשם שבעה בספוק המזון שרואין בין ידיהם ועמהם, ואינו עמנו כי אם דבר יום ביומו, ואפילו המים שהן הפקר לכל העולם ואין לאדם מחיה זולתם כבר נסתלקו ממנו כשמתה מרים שנסתלק הבאר, ומאחר שכל עניננו נמשכין אחר העונש והשכר, הנה אנו מחודשים בהנהגה יותר משאר האומות. ועוד כי אותו הלחם הבא אלינו דבר יום ביומו, "לחם קלוקל הוא", ועתיד הוא להתקלקל בבני מעים "ונפשנו קצה בו", וכי יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא. וזו היא הדבה שהוציאו במן שהיה להם לכבוד ומעלה היו נותנין בו דופי, כי למעלת דור המדבר שהיו כמלאכי השרת היה המן בא להם דבר יום ביומו, כדי שיהיו עיניהם תלויות תמיד אל ה' כענין שכתוב: (תהלים כג, ב) "הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם" וגו', והענין היה להם להרגיל נפשם במדת הבטחון והאמונה בשם יתברך, ולפי שחטאו בהוצאת דבה נענשו בעונש נחש המוציא דבה, זהו שכתוב: "וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים", ודרשו רז"ל: (תנחומא יט) יבא נחש שאוכל מינין הרבה וכלם בפיו טעם אחד ויפרע מאוכלי המן שאוכלין מין אחד וטועמין מינין הרבה. ועוד שנענשו בעונש זה, כי הנחשים האלו שנענשו בהם היו הנחשים עצמן שהיו במדבר למינין הרבה, הוא שכתוב: (דברים ה, טו) "המוליכך במדבר הגדול והנורא" וגו', וכל ארבעים שנה לא נזק בהם אחד מישראל, שהיה ענן אחד משבעה עננים לפניהם והורג נחשים ועקרבים שלא יזיקום, והיה הענן הוא מיוחד לפלא הזה, ועכשיו בשנת הארבעים כשהוציאו דבה בדבר שהוא להם מדה טובה ומעולה שלח הקדוש ברוך הוא בהם את הנחשים השרפים, וזהו שלא אמר וישלח ה' בעם נחשים שרפים אלא "הנחשים השרפים" שבמדבר, כלשון: (שמות ח, ז) "הנני משליח בך את הערוב", כלומר הערוב שבמדברות. כי לא היה בריאה חדשה לשעה אלא שכבר היו הנחשים והערוב במדבר. והיה מספיק "הנחשים" והוסיף את "השרפים", קרי ביה: השרופים, השרופים, ומפני שעד עכשיו היה הענן שורפם כדי שלא יזיקו לישראל ואז היו השרופים, וכיון שחטא ישראל היו הם השרופים. וענין "בלחם הקלוקל" לשון בזוי הוא. קל שבקלים.

במדבר פרק כא –

(ח) ויאמר יקוק אל משה עשה לך שרף ושים אותו על נס והיה כל הנשויף וְרָאָה אֶתֹו וְחָי: (ט) ויעש משה נחש נחשת וישמהו על הנס והיה אם נשף הנחש את איש והביט אל נחש הנחשת וחי:

משנה מסכת ראש השנה פרק ג משנה ח

עשה לך שרף ושים אותו על נס והיה כל הנשויף וראה אותו וחי וכי נחש ממית או נחש מחיה אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהן שבשמים היו מתרפאים ואם לאו היו נימוקים